

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2016./2017.

Ana Trajanov
Povijesni pregled razvoja knjižnice Metropolitane
Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Ivana Hebrang Grgić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Uvod.....	3
Povijest Zagrebačke biskupije.....	3
Povijest Metropolitanske knjižnice.....	4
Fond Metropolitanske knjižnice.....	10
Iluminirani rukopisi.....	10
Inkunabule.....	16
Knjige 16. stoljeća.....	21
Valvasorova knjižnica.....	22
Knjige i rukopisi od 18. do 20. stoljeća.....	24
Croatica.....	26
Knjižnica biskupa Đure Kokše.....	27
Zaključak.....	28
Literatura.....	29
Sažetak.....	30
Summary.....	31
Biografija.....	31

Popis slika

Slika 1. Aleksandar Ignacije Mikulić (1688.-1694.).....	6
Slika 2. Juraj Haulik (1837.-1869.).....	8
Slika 3. Kraljevska i sveučilišna knjižnica na Marulićevu trgu 21 (danas Hrvatski državni arhiv).....	9
Slika 4. Missale beneventanum, 12.-13. stoljeće.....	12
Slika 5. Biblia sollemnis ecclesiae cathedralis Zagrabienensis, prva polovica 14. stoljeća.....	13
Slika 6. Biblia Veteris Testamenti, kraj 14. stoljeća.....	14
Slika 7. Misal Jurja Topuskog, 1495.....	15
Slika 8. Tit Livije: Historiae Romanae decades, 1469.....	17
Slika 9. Euklid: Elementa geometriae, 1482.....	18
Slika 10. Ulrich von Richental: Kronika koncila u Konstanci, 1483.....	19
Slika 11. Hartmann Schedel: Kronika svijeta (Das Buch der Chroniken und Geschichten), 1493.....	20

Uvod

Metropolitanska knjižnica u Zagrebu knjižnica je Zagrebačke nadbiskupije i Prvostolnog kaptola zagrebačkog. Njen puni naziv na latinskom jeziku jest *Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabienensis*. Nekad se naziva *katedralnom knjižnicom* jer je kroz povijest bila sačinjavana od zbirke knjiga koje su se koristile u katedrali i zadovoljavala je uglavnom njene potrebe. Ona je najveća i najvažnija crkvena knjižnica u Hrvatskoj te se čak i na europskoj razini ubraja među uglednije i poznatije crkvene knjižnice.¹

Kroz povijest, Metropolitana je svoj fond bogatila ostavštinama biskupa i kanonika. Iako je većina knjiga liturgijske namijene, Metropolitana posjeduje i knjige pravnog i medicinskog sadržaja. Te knjige koristile su se za studij, a na pojedinima je i zabilježeno tko i kada se njima koristio.²

Metropolitanska knjižnica iznimno je vrijedan spomenik hrvatske kulture, duhovnosti i učenosti kroz skoro tisuću godina hrvatske povijesti. Njezin fond danas je smješten u zgradu Hrvatskog državnog arhiva na Marulićevu trgu 21 u Zagrebu. Cilj ovog rada je napraviti povijesni pregled razvoja Metropolitanske knjižnice, spomenuti osobe važne za razvoj Metropolitane te objasniti tematsku podjelu fonda knjižnice, s posebnim naglaskom na predstavljanje značajnijih iluminiranih rukopisa i inkunabula.

Povijest Zagrebačke biskupije

U ranokršćansko doba Zagrebačka biskupija nije postojala, već se na njezinom području prostirala Sisačka biskupija. Nakon što je Grgur Ninski nakon Splitskog sabora 925. godine odbio Sisak i odabrao Skradin kao svoje biskupsko središte, Sisačka biskupija prestala je s postojanjem.³

Kako su nakon Zvonimirove smrti 1089. godine nastupile borbe za hrvatsko prijestolje, poslije smrti posljednjeg Trpimirovića Stjepana II., brat Zvonimirove žene Jelene Lijepe, ugarski kralj Ladislav I. Arpadović, provalio je u Hrvatsku na čelu velike vojske. Zauzeo je krajeve sjeverno od Gvozda, no zauzeta područja nije pripojio ugarskoj već je za kralja postavio svog nećaka Almoša. Međutim, želeći učiniti to područje ovisnim o Ugarskoj, Ladislav 1094.

---

¹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 7

² Ibidem. str. 9

³ Sisačka biskupija. Hrvatska enciklopedija. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56244> (5.8.2017.)

godine osniva Zagrebačku biskupiju i za prvog biskupa postavlja Duha koji dolazi iz Češke.⁴ Ladislav se radije odlučio na osnutak nove Zagrebačke biskupije nego na obnovu Sisačke, jer je zagrebačko područje geografski povezanije s ugarskim te samim time i prikladnije za njegov politički zadatak. Postavivši svog nećaka Almoša za kralja, Ladislav se sukobio s papom Urbanom II.⁵ Zbog toga je odobrenje biskupije dobio samo od protupape Klementa III. Službeno papinsko priznanje uslijedilo je tek 1227., kada je papa Grgur IX. potvrdio darovnice i povlastice Zagrebačke biskupije.⁶

Za vrijeme biskupa Stjepana Babonića u 13. stoljeću i Augustina Kažotića početkom 14. stoljeća, Zagrebačka biskupija doživljava duhovni, kulturni i društveni procvat. Ti biskupi poticali su obrazovanje, osnivali škole, dovodili redovnike, brinuli se o siromašnima i sveukupno utjecali na kvalitetu života Zagrepćana. Biskupi su tijekom cijele povijesti imali značajnu ulogu u političkom i društvenom životu. Od 15. do 18. stoljeća ostvarili su važnu ulogu u obrani od turske opasnosti, u posttridentsko vrijeme provodili su reforme u duhu katoličke obnove, a u 19. stoljeću dali su svoj doprinos razvoju hrvatske nacionalne svijesti. Za vrijeme hrvatskog narodnog preporoda, 1852. godine, papa Pio IX. uzdignuo je Zagrebačku biskupiju u nadbiskupiju. Tomu je svakako pridonijelo zauzimanje Hrvatskog sabora i bana Josipa Jelačića.⁷

Povijest Metropolitanske knjižnice

Kao vrijeme nastanka Metropolitanske knjižnice smatra se osnutak Zagrebačke biskupije oko 1094. godine. Njen osnutak nije potvrđen određenim dokumentom, no knjižnica se razvijala zajedno s biskupijom zadovoljavajući njene potrebe. U Metropolitani se nalaze rukopisi iz 11. stoljeća koji potvrđuju tu tvrdnju. Moguće da je te rukopise prilikom osnutka biskupije donio prvi biskup Duh, no za takvu pretpostavku nema sigurnih podataka.⁸ Neki od

---

⁴Arpadovići. Hrvatski biografski leksikon. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=863> (5.8.2017.)

⁵ Ladislav I. Arpadović. Hrvatska enciklopedija. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=35062> (5.8.2017.)

⁶ Zagrebačka nadbiskupija. Hrvatska enciklopedija. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=66692> (5.8.2017.)

⁷ Ibidem.

⁸ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 7

njih su *Evangelarium*, *Sacramentarium sanctae Margaretae* i *Agenda pontificalis*. Ti rukopisi tvore najstariju jezgru Metropolitanske knjižnice.⁹

Najstariji poznati sačuvani inventar Riznice zagrebačke katedrale je iz 1394. godine te se smatra prvim sigurnim dokazom o postojanju Metropolitanske knjižnice. Većina kodeksa s popisa u tom inventaru i dan danas nalazi se u knjižnici. Knjige su opisivane po izgledu uveza, po sadržaju i po posljednjoj riječi teksta na kraju prvog lista. Krajem 17. stoljeća, za vrijeme biskupa Aleksandra Mikulića, mnogi su uvezi promijenjeni, dobivši tzv. *metropolitanski uvez*. Zbog toga su podaci iz inventara o posljednjoj riječi teksta na kraju prvog lista od iznimne važnosti za identifikaciju kodeksa.¹⁰ U tom inventaru zabilježeno je 111 rukopisa u fondu knjižnice, a 2 rukopisa u popisu liturgijskih predmeta.¹¹ Iz tog inventara uočava se da su osnovu Metropolitane tada činili tekstovi biblijske, pravne, liturgijske, filozofske, teološke i druge tematike.¹²

Sljedeći poznati nam inventar je iz 1425. godine, nastao za doba biskupa Ivana Albena (1421.-1433.). U njegovu popisu navedeni su neki rukopisi koji se ne spominju u kasnijim inventarima, što pokazuje da je fond knjižnice pretrpio gubitke u narednim periodima.¹³ U sljedećih 200 godina nastupa vrlo burno i nestabilno razdoblje i razvoj knjižnice teško se može pratiti. To je doba neprestane turske opasnosti, što je nagnalo kanonike da presele knjige na neka sigurnija mjesta.¹⁴ Unatoč trajnoj nesigurnosti, krajem 15. i početkom 16. stoljeća, u Metropolitanskoj knjižnici izrađeno je nekoliko raskošnih kodeksa.¹⁵

Iz 1640. godine potječe prvi dokaz sustavne brige i upravljanja knjižnicom. Prvostolni kaptol zagrebački izdao je nekoliko važnih odredbi o katedralnoj knjižnici. Magić ističe ove tri kao posebno važne: 1. knjige prelata i kanonika nakon njihove smrti prelaze u vlasništvo stolne crkve; 2. valja osigurati zaseban prostor za knjižnicu; 3. nadzor nad knjigama imat će kanonik čuvar (*custos*).¹⁶

---

⁹ Magić, V. *Metropolitanska knjižnica. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994*. Zagreb : MGC – Muzej Mimara, 1994. Str. 230

¹⁰ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 8

¹¹ Magić, V. *Metropolitanska knjižnica. // Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994*. Zagreb : MGC – Muzej Mimara, 1994. Str. 230

¹² Budin, B. *Knjižnica Metropolitana: Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabienensis. // Knjižnica*. 47, 3(2003), str. 167

¹³ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 9

¹⁴ Magić, V. *Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 13, 14

¹⁵ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 9

¹⁶ *Ibidem*. str. 9, 10

Za vrijeme biskupa Aleksandra Ignacija Mikulića (1688.-1694.) (Slika 1) Metropolitanska knjižnica doživljava svoj procvat. 1692. godine ostvario je odredbe Prvostolnog kaptola iz 1640., izgradivši novu zgradu knjižnice, koja se nalazila ispred katedrale i između dvije kule. U nju je smjestio sve knjige koje je knjižnica posjedovala.¹⁷ Da je biskup Mikulić bio prekretnica na početku profesionalnijeg poslovanja Metropolitanskom knjižnicom svjedoči i činjenica da su knjige prenesene u novu zgradu ujedno i dobile novi uvez, očišćene su te raspoređene po stručnim skupinama. Također, Mikulić je osnovao zakladu iz koje se isplaćivao knjižničar. Vjerojatno najveća zasluga Aleksandra Ignacija Mikulića je u tome što je uz posredovanje Pavla Rittera Vitezovića 1690. godine otkupio knjižnicu slovenskog polihistora Janeza Vajkarda Valvasora. Valvasorova knjižnica iznimno je obogatila fond Metropolitane. U njegovo doba, Metropolitanska knjižnica nazvana je *Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabiensis* (Knjižnica zagrebačke stolne crkve).¹⁸

Slika 1. Aleksandar Ignacije Mikulić (1688.-1694.)

---

¹⁷ Budin, B. Knjižnica Metropolitana: Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabiensis. // Knjižnica. 47, 3(2003), str. 167, 168

¹⁸ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 10, 11

Mikuličev nasljednik, biskup Stjepan Želišćević (1694.-1703.) dalje je razradio načine poslovanja i skrbi nad knjižnicom. Godine 1695. izdaje *Konstitucije knjižnice*, dokument kojim u sporazumu s Prvostolnim kaptolom utvrđuje prava i obveze Kaptola i biskupa u upravljanju knjižnicom.¹⁹ Branka Budin u svome radu prenosi odredbe tih Konstitucija: knjižnica je pod nadzorom i upravom Kaptola i biskupa, Kaptol se ima pravo služiti knjigama, ali ne bez dozvole biskupa i izvan knjižnice, čuvara knjižnice predlaže Kaptol, a imenuje ga biskup, ključeve čuva biskup te se njima može služiti samo on i osobe kojima da ovlast, za uzdržavanje i popravljane knjižnice brinu se biskup, Kaptol i crkva.²⁰

Sljedeće veliko ime za kojega knjižnica doživljava novi kulturni procvat svakako je Maksimilijan Vrhovac (1787.-1827.). Iako nije on realizirao tu ideju, Vrhovac je želio otvoriti knjižnicu javnosti. U tu svrhu povećao je zakladu za uzdržavanje knjižnice svotom od 12000 forinti. U njegovom dnevniku navedeno je da se o otvaranju Akademijine i biskupske knjižnice javnosti raspravljalo već 5. ožujka 1808. na saborskoj sjednici. Vrhovac je uputio poslanicu radi prikupljanja vrijedne knjižne građe te su mu mnogi župnici poslali brojne stare knjige, od kojih je velik dio poklonio Metropolitanskoj knjižnici. Mnoge od pribavljenih knjiga darovao je i Akademijinoj biblioteci (danas Nacionalna i sveučilišna knjižnica). Jedan od značajnijih Vrhovčevih poteza za samu knjižnicu je taj što je zadužio kanonika Stjepana Ledinskog da izradi katalog Metropolitane, koji i danas koristi brojnim istraživačima i knjižničarima.²¹ Maksimilijan Vrhovac bio je posebno zainteresiran za stare hrvatske prijevode Biblije i zalagao se da se Biblija prevede na suvremeni jezik.²²

Godine 1846. biskup Juraj Haulik (1837.-1869.) (Slika 2) realizirao je Vrhovčevu ideju da se Metropolitana ostvori za javnost. 7. svibnja 1846. Haulik traži od Prvostolnog kaptola da predloži tri osobe od kojih bi on izabrao knjižničara. 20. siječnja 1847. održana je konzistorijalna sjednica na kojoj je prihvaćen popis pravila za rad bibliotekara, naziva *Instructio bibliothecaris Bibliothecae cathedralis ecclesiae Zagrabienensis*. Dokument je vrlo sličan *Konstitucijama knjižnice* Stjepana Želišćevića. Prema toj *Instrukciji*, dužnost knjižničara bila je nabavljati knjige na svim europskim jezicima i iz svih područja znanosti, voditi katalog prema autorima i stručnim skupinama, ustupati knjige na korištenje, ali samo u čitaonici te

---

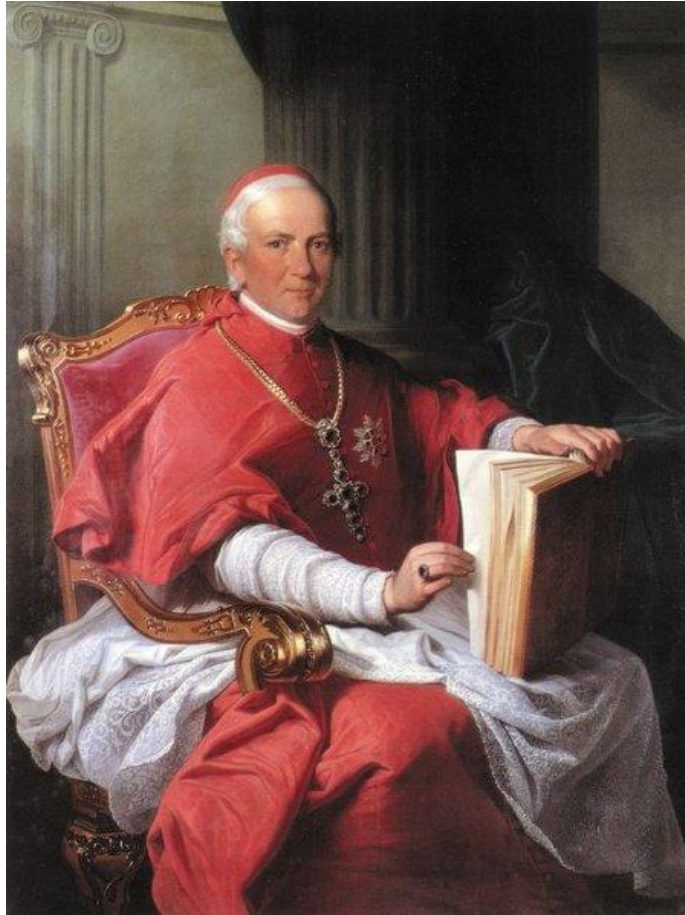
¹⁹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 11

²⁰ Budin, B. Knjižnica Metropolitana: Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabienensis. // Knjižnica. 47, 3(2003), str. 168, 169

²¹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 11, 12

²² Budin, B. Knjižnica Metropolitana: Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabienensis. // Knjižnica. 47, 3(2003), str. 169

održavati red i čistoću. Godišnja plaća bila je 400 forinti. Juraj Haulik i sam je posjedovao privatnu knjižnicu, a rukopisni katalog te knjižnice koji je izradio Franjo Saleški Hoffman čuva se u Metropolitani. Za vrijeme Haulikova biskupovanja, 1852. godine, Zagrebačka biskupija izdignuta je u nadbiskupiju, a Haulik je postao kardinalom. Knjige iz njegove knjižnice uvrštene su u Metropolitano, ali nisu dio jedne cjeline. Prepoznamo ih po Haulikovom ekslibrisu. Sačinjavaju je uglavnom djela iz 19. stoljeća na njemačkom i latinskom jeziku.²³

Slika 2. Juraj Haulik (1837.-1869.)

Godine 1880. Zagreb je pogodio jaki potres u kojem su stradale katedrala i zgrada knjižnice. Kaptol je uložio velike svote u obnovu katedrale te zanemario potrebu za obnovom knjižnice.²⁴ Tek je 7. prosinca 1901. na sjednici odlučeno da će se Metropolitana pridružiti Kraljevskoj sveučilišnoj knjižnici.²⁵ Metropolitana je sve do 1906. godine, kada su srušeni

---

²³ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 12, 13

²⁴ Ibidem. str. 13, 14

²⁵ Magić, V. Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 21

Bakačeva kula i zapadni bedemi, ostala u oštećenoj zgradi na trgu ispred katedrale. Privremeni smještaj fonda Metropolitane do preseljenja u novu zgradu Kraljevske i sveučilišne knjižnice na Marulićevu trgu 21 bila je kurija na Kaptolu 28. Ljudevit Ivančan i Dragutin Peček obavljali su selidbu građe, a Peček je načinio i inventar i katalog. Ugovor o preseljenju sklopljen je 23. svibnja 1914. godine između Prvostolnog kaptola zagrebačkog i Kraljevske sveučilišne biblioteke (Slika 3). U to vrijeme u Metropolitani se nije radilo na stručnoj obradi knjižnične građe, jer nije bilo knjižničara koji bi se time bavio. Ipak, ravnatelj Kraljevske sveučilišne biblioteke Velimir Deželić preuzeo je inventarni i abecedni katalog te svojevrstu upravu nad Metropolitanskom knjižnicom.²⁶

Slika 3. Kraljevska i sveučilišna knjižnica na Marulićevu trgu 21 (danas Hrvatski državni arhiv)

Metropolitana dobiva stalnog knjižničara tek 1966. godine te se od tada gradivo obrađuje po pravilima suvremene bibliotečne znanosti. Godine 1995. izgrađena je nova zgrada Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a stara zgrada na Marulićevu trgu 21 pripala je Hrvatskom državnom arhivu. Međutim, Metropolitana se nije selila. Želeći izbjeći novu selidbu, Zagrebačka nadbiskupija 1996. godine potpisala je ugovor s Hrvatskim državnim arhivom da se fond Metropolitanske knjižnice čuva u njegovim prostorijama. Iste godine u Metropolitani ponovno pristiže Valvasorova grafička zbirka koja je dio Valvasorove knjižnice kupljene 1690. godine. Od 1948. nalazila se u Kabinetu grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Tako je cjelokupna Valvasorova ostavština ponovno postala objedinjena.²⁷

---

²⁶ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 14, 15

²⁷ *Ibidem*. str. 15

Od godine 1982. do 1987., zbog neodgovornosti i manjkavog sustava zaštite, odvijala se sustavna pljačka Nacionalne i sveučilišne biblioteke (NSB) u Zagrebu. Samim time, pljačka je pogodila i Metropolitansku knjižnicu, jer je njezin fond tada bio smješten s fondom NSB-a. Iz Valvasorove knjižnice ukradeno je 115 svezaka, odnosno 151 djelo. Ukradene su knjige ilustrirane grafikama i slikovnim materijalom te vrijedni atlas (Braun-Hohenbergov atlas u 6 svezaka *Theatrum orbis terrarum* koji je izlazio u Kölnu od 1573. do 1618., Valvasorova *Topographia ducatus Carnioliae moderna*, atlas Willema Blaeua (Amsterdam, 1651.) te brojni putopisi). Ta je pljačka jedna od najvećih šteta što je ikada zadesila ne samo Metropolitanu, već općenito hrvatsku kulturnu baštinu.²⁸

Fond Metropolitanske knjižnice

Metropolitanska knjižnica posjeduje oko 60000 svezaka. Njezin fond obuhvaća brojne rijetke i vrijedne knjige te pripada među najbogatije i najvrednije povijesne knjižnične fondove u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. Obuhvaća knjige sve od 11. stoljeća, iz doba njezina osnutka, pa do suvremenih dana. Osim knjiga, ona sadrži i Valvasorovu grafičku zbirku koja je bila dio otkupljene Valvasorove knjižnice.²⁹ Najviše knjiga Metropolitane je iz 18. i 19. stoljeća.³⁰ Slijedi pregled najvažnijih i najreprezentativnijih jedinica građe raspoređenih po svojim tematskim skupinama.

Iluminirani rukopisi

U Metropolitanu se nalazi sveukupno 197 srednjovjekovnih rukopisa, od 11. do 14. stoljeća. Oni su najvrjednija cjelina fonda te knjižnice. Većina od tih rukopisa obogatila je fond knjižnice tako što je prispjela kao ostavština biskupa i kanonika. Pretpostavlja se da je u 14. stoljeću katedrala imala vlastiti katedralni skriptorij.³¹ Međutim, on nije bio dovoljno velik da načini dovoljno knjiga, pa stoga rukopisi uglavnom potječu iz uglednih europskih

---

²⁸ Magić, V. Metropolitanska knjižnica. // Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094-1994 / uredio Antun Škvorčević. Zagreb : Nadbiskupija zagrebačka, 1995. str. 432

²⁹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 16

³⁰ Magić, V. Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 64

³¹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 16

skriptorija Italije, Mađarske, Češke, Njemačke, Francuske, a od jezika prevladavaju latinski, njemački, francuski, mađarski, hrvatski, grčki i talijanski.³² Za obogaćenje knjižničkog fonda veoma su značajni biskupi Augustin Kažotić (1301.-1322.) i Jakov iz Piacenze (1343.-1348.).³³

Sadržajno, rukopisi su vrlo raznoliki. Uz većinu liturgijskih i svetopisamskih rukopisa, tu su i pravni, medicinski te teološko-filozofski rukopisi. Pravni i medicinski rukopisi od velike su važnosti za biskupiju. U povijesti Kaptol je bio mjesto rješavanja pravnih sporova, a mnogi svećenici bavili su se medicinom i liječenjem. Što se pisma tiče, većina ih je pisana goticom. To je i za očekivati, jer je većina metropolitanskih rukopisa iz kasnog srednjeg vijeka, a pismo toga doba bila je gotica. Slijedi karolina, kojom su pisani najstariji rukopisi: *Sacramentar sv. Margarete, Evangeliarium, Apokalipsa, Pontificale, Passionale* i drugi. Beneventanom je u cjelosti pisan samo jedan rukopis, *Missale beneventanum*, dok je manji dodatak *Passionala* također napisan u tom pismu.³⁴ Tu su i dva rukopisa pisana glagoljicom, a čak pet pisano ih je arapskim pismom.³⁵

Evangeliarium je kodeks iz druge polovice 11. stoljeća, pisan karolinom. Činili su ga psalterij s psalmima i evanđelja, no danas nije potpun. Evanđelja po Marku i Mateju izvađeni su. Sadrži oslike kralja Davida na prijestolju, simbol evanđelista Luke (pisar s volujskom glavom i krilima) te simbol evanđelista Ivana (pisar s orlovom glavom i krilima). To su najstarije minijature koje se nalaze u Metropolitanskoj knjižnici. Stil minijatura usporediv je sa stilom normandijskih skriptorija, što možda može sugerirati porijeklo kodeksa. Tekstovi psalama nisu napisani u cjelosti, jer su svećenici u koru znali cijeli psalterij napamet te im je ovo služilo samo kao podsjetnik.³⁶

Passionale je zbirka životopisa svetaca i mučenika iz druge polovice 11. stoljeća. Nastao je u Toskani i pisan je karolinom. Obiluje velikim višebojnim inicijalima. Tu je i dodatak, stariji sveščić pisan beneventanom i uvršten u *Passionale*. Taj sveščić sadrži devet listova i nastao je u Splitu po narudžbi splitskog nadbiskupa Pavla (1015.-1030.). Pripadao je nekom drugom kodeksu iz kojeg je izvađen i pridružen pasionalu. U njemu je završetak rasprave sv. Jeronima *De psalmo CXIX* i životopis sv. Marije Egipatske. Pisar koji je prepisao ovaj tekst je splitski đakon Majon te je on prvi imenom spomenuti pisar u hrvatskoj povijesti. *Passionale* je iz

---

³² Budin, B. Knjižnica Metropolitana: Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabienensis. // Knjižnica. 47, 3(2003), str. 172

³³ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 16, 18

³⁴ Ibidem. str. 18, 19

³⁵ Budin, B. Knjižnica Metropolitana: Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabienensis. // Knjižnica. 47, 3(2003), str. 172

³⁶ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 49

Toskane donesen u Split, a potom iz Splita u Zagreb. Ne zna se kada je dodatak pridružen niti je li se to dogodilo u Splitu ili u Zagrebu. Od iznimnog je značaja za povijest hrvatske kulture činjenica da je u 11. stoljeću u Splitu postojao djelatan skriptorij.³⁷

Missale beneventanum (Slika 4) jedini je u cjelosti beneventanom pisan rukopis u Metropolitanskoj knjižnici. Sastoji se od dva dijela. Prvi dio je votivni misal nastao u južnoj Italiji u 12. stoljeću, a drugi dio ulomak misala dodan u Dalmaciji krajem 12. i početkom 13. stoljeća. To je putni misal malog formata. Pelc navodi kako ga D. Kniewald dovodi u vezu s kardinalom Grgurom de Crescenziom koji je putovao iz Italije u Ugarsku radi kanonizacije sv. Ladislava. Moguće da je misal pripadao njemu ili nekom iz njegove pratnje. Inicijali koji krase ovaj misal višebojni su s prepletenim ukrasima i ljudskim, životinjskim i fantastičnim motivima.³⁸

Slika 4. *Missale beneventanum*, 12.-13. stoljeće

³⁷ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 58, 59

³⁸ *Ibidem*. str. 60

Biblia sollemnis ecclesiae cathedralis Zagrabiensis (slika 5) pisana je goticom i nastala u prvoj polovini 14. stoljeća (vjerojatno 30-ih godina). Pretpostavlja se da je nastala u Avignonu, zbog talijanskih dekorativnih elemenata u osliku koji je u francuskom stilu minijature. U Zagreb ju je najvjerojatnije donio biskup Jakov iz Piacenze. Tanke lisnate razgranate vitice su karakterističan ukras ovog kodeksa. Protežu se po marginama stranica, a na ponekim mjestima na njihovim završecima nalaze se ptice, zmajevi ili neka druga hibridna bića.

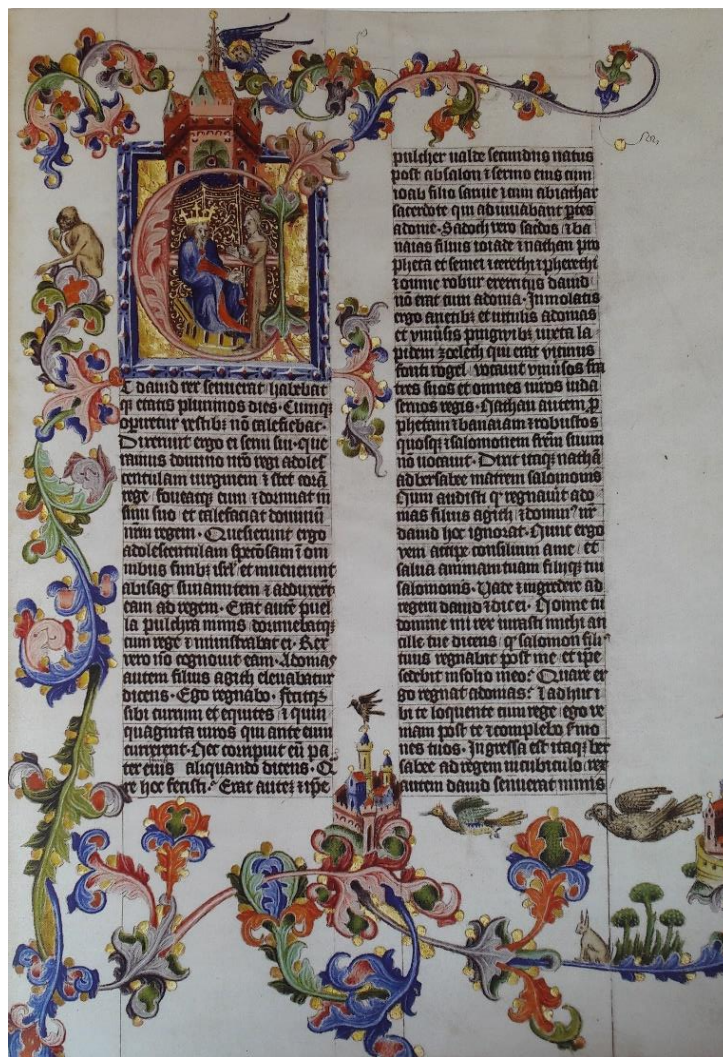

Slika 5. *Biblia sollemnis ecclesiae cathedralis Zagrabiensis*, prva polovica 14. stoljeća

Biblia Veteris Testamenti (Slika 6) sadrži biblijske tekstove Starog zavjeta. Nastala je krajem 14. stoljeća u Češkoj. Nije posve sigurno tko bi mogao biti naručitelj, ali pretpostavlja se da je to Punkart Strnad von Janovic ili car Sigismund.³⁹ Nažalost, jedna minijatura je izrezana te je time počinjena nenadoknadiva šteta.⁴⁰

³⁹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 80

⁴⁰ Magić, V. *Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 33

Slika 6. *Biblia Veteris Testamenti*, kraj 14. stoljeća

Liber sententiarum Petra Lombardskog teološko je djelo napisano 1158. godine i pokriva čitavo područje teologije te sadrži komentare na citate crkvenih naučitelja. Metropolitana posjeduje prijepis tog djela iz 14. stoljeća, pisan goticom, nastao vjerojatno u Italiji. Stil minijatura ispreplitanje je „starog“ bizantskog stila i „novog“ Giottova stila koji nagovješćuje sve veći realizam u slikarstvu.

Misal Jurja Topuskog (Slika 7) pisan je goticom i nastao je 1495. u skriptoriju Zagrebačke biskupije. Naručitelj ovog misala, kao i još jednog koji se čuva u Riznici zagrebačke katedrale, bio je kanonik Juraj. On je bio opat cistercijske opatije u Topuskom pa je nazvan Juraj od Topuskog. Pisar ovoga misala je bio župnik Matej, međutim, on ga nije oslikao. Autor minijatura bio je Hans Alemannus. Minijature su izrađene u stilu kasne gotike s

brojnim renesansnim elementima, poput *putta* ili hibridnih mitoloških bića.⁴¹ Minijature na listu 104. i 106. izrađene su mnogo kasnije, u drugoj polovici 17. stoljeća. Te stranice označene su grbom biskupa Mikulića.⁴²

Slika 7. *Misal Jurja Topuskog*, 1495.

Važno je napomenuti da se osim srednjovjekovnih rukopisa u Metropolitani nalaze i neki rukopisi kasnijih razdoblja. Među njima svakako je najznačajniji latinsko-ilirski rječnik Pavla Rittera Vitezovića iz oko 1700. godine.⁴³

⁴¹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 83-85

⁴² Magić, V. *Metropolitanska knjižnica. // Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094-1994 / uredio Antun Škvorčević*. Zagreb : Nadbiskupija zagrebačka, 1995. str. 428

⁴³ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 19

Inkunabule

U Metropolitanskoj knjižnici čuva se 257 inkunabula i to ju čini najvećom zbirkom inkunabula u Hrvatskoj. Moguće je da ih ima još privezanih uz neke novije knjige i da će se pronaći u budućnosti.⁴⁴ Najstarija inkunabula iz Metropolitane je iz 1469. godine, a otada pa sve do 1500., knjižnični fond bio je obogaćen barem jednom knjigom godišnje.⁴⁵ Metropolitanska zbirka inkunabula još više dobiva na važnosti zbog činjenica da je nastajala postupno. Ona nije rezultat bibliofilskog prikupljanja kupovinom u kasnijim stoljećima, već je za to vrijeme suvremeni odraz postupnog prikupljanja građe za potrebe biskupije. Značaj ove zbirke također naglašava i prilike u Hrvatskoj u vremenu kada je nastajala. Za vrijeme turskih pustošenja, kada je bilo kakva kulturna ili umjetnička produkcija svedena na minimum, metropolitanska zbirka knjiga u drugoj polovici 15. stoljeća barem donekle odražava napore za opstankom kulture i snage hrvatskog naroda.⁴⁶ Baš kao i rukopisi, i većina inkunabula prispjela je u Metropolitanu kao ostavština biskupa i kanonika, ali neke od njih prispjele su iz samostana koji su prestali djelovati (npr.: dvije inkunabule iz Isusovačkog kolegija na Gornjem gradu u Zagrebu). Na nekim primjercima mogu se pronaći rukopisne bilješke koje govore zanimljive podatke o prijašnjem vlasniku. Kako je i za očekivati, većina inkunabula je iz područja teologije, ali tu su još i filozofske, pravne, povijesne, književne, pa čak i vojne knjige.⁴⁷ O sustavnoj obradi knjižničnog fonda Metropolitane, s posebnim osvrtom na inkunabule, pisao je Šime Jurić u svom članku *Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice u Zagrebu* u *Vjesniku bibliotekara Hrvatske* 1962. godine.⁴⁸

U Metropolitanu nažalost nema niti jedne inkunabule tiskane u Hrvatskoj, ali je zato knjižnica prava riznica tipografije. Posjeduje inkunabule iz 35 tiskarskih središta diljem Europe. Od talijanskih, najzastupljenije su inkunabule iz Venecije (oko 130). Što se tiče njemačkih tiskara, najviše inkunabula je iz Nürnberga, Augsburga, Kölna i Leipziga, dok među francuskima prednjače Strasbourg i Lyon. Iz Pariza je ovdje samo jedno djelo. Metropolitan čuva dvije inkunabule najpoznatijeg mletačkog tiskara Alda Manuzija, koje se mogu prepoznati po tipografskom simbolu sidra oko kojega se savio dupin. Mnogo je njemačkih tiskara djelovalo

---

⁴⁴ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 19

⁴⁵ Magić, V. *Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 41

⁴⁶ Jurić, Š. *Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 8(1962), str. 117

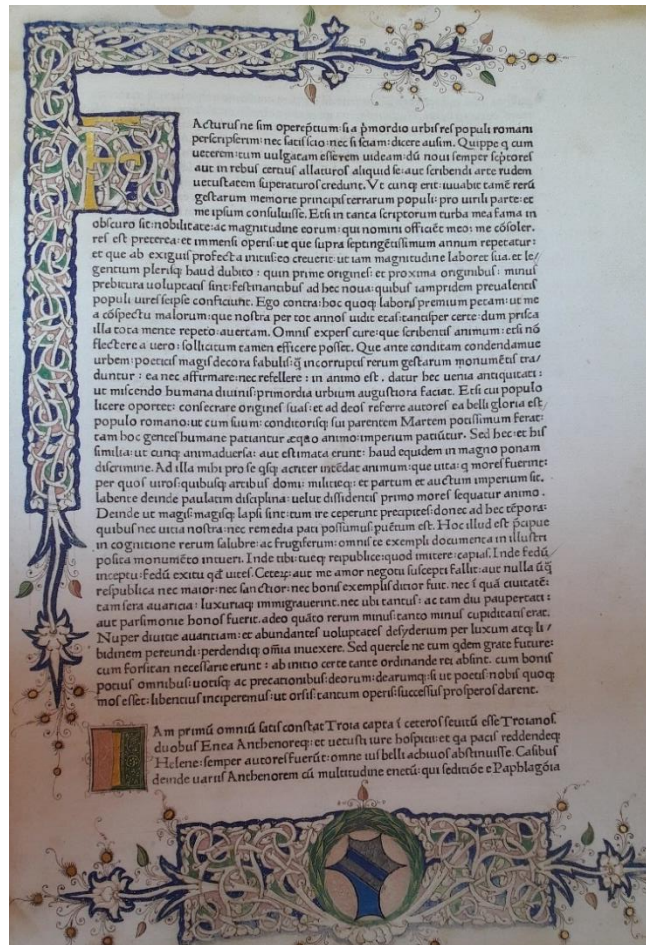
⁴⁷ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 20, 22

⁴⁸ Jurić, Š. *Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice*. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 8(1962), str. 117

na području Italije. U Metropolitani je pohranjeno šest knjiga jednoga od najvažnijih među njima, Erharda Ratdolta iz Augsburga.⁴⁹

Najstarija inkunabula u fondu Metropolitanske knjižnice je *Historiae Romanae decades* Tita Livija iz 1469. godine (Slika 8). To djelo opisuje povijest Rima od osnutka grada do vremena Tita Livija. Ovdje dolazi do izražaja vješto ispreplitanje tradicionalnog ukrašavanja iluminiranih rukopisa i nove tehnologije tiska. Veliki zlatni inicijali dekorirani su u ranorenesansnom talijanskom stilu s istaknutom modrom bojom.⁵⁰

Slika 8. Tit Livije: *Historiae Romanae decades*, 1469.

Prvo tiskano izdanje Euklidova djela *Elementi geometrije* tiskano je u Veneciji 1482. kod tiskara Erharda Ratdolta iz Augsburga (Slika 9). Metropolitana posjeduje primjerak ovog prvotiska. Izdanje svjedoči o rastu interesa za prirodne znanosti u ranoj renesansi. Kao i u prethodnom primjeru, i ovdje drvorezni ukrasi imitiraju tradicionalan način minijaturnih

⁴⁹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 20

⁵⁰ *Ibidem*. str. 98

knjižnih ukrasa u ranorenesansnom stilu. Zanimljivo je da se ovo djelo sve do 19. stoljeća koristilo kao školski udžbenik.⁵¹

Slika 9. Euklid: *Elementa geometriae*, 1482.

Kronika koncila u Konstanci Ulricha von Richentala iz 1483. godine veoma je zanimljiva po svojim drvoreznim ilustracijama (Slika 10). Ulrich von Richental bio je trgovac i sin gradskog pisara u Konstanci. Njegovo djelo opisuje zbivanja na crkvenom saboru u Konstanci koji se zbivao između 1414. i 1418. Djelo je prvi put tiskano 1483. godine u Augsburgu, i jedan od primjeraka čuva se u Metropolitani. Sadrži 1203 drvoreza anonimnog augsburškog majstora, od čega su 44 ilustracija značajnih događaja s koncila, a ostatak su grbovi sudionika. Posebno su dojmljivi drvorezi koji prikazuju suđenje i spaljivanje na lomači Jana Husa i bacanje njegova pepela u Rajnu.⁵²

⁵¹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago* Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 104

⁵² *Ibidem*. str. 114

Slika 10. Ulrich von Richental: *Kronika koncila u Konstanci*, 1483.

Po svojim drvorezima svakako se ističe i *Kronika svijeta* (*Das Buch der Chroniken und Geschichten*) Hartmanna Schedela (Slika 11). Metropolitana posjeduje izdanje tiskano 1493. godine u tskari Antona Kobergera. Nekoć je posjedovala i izdanje iz Augsburga iz 1500., no nažalost nestalo je u krađi 1987. godine. Hartmann Schedel bio je liječnik iz Nürnberga, a u svome djelu načinio je povijesni pregled poznatih zemalja, naroda i događaja te uključio period sve od biblijskih početaka pa do suvremenog doba. Sadrži 1809 ilustracije koje su otisnute pomoću 645 drvoreznih ploča. Drvoreze je izradila radionica Michaela Wolgemuta iz Nürnberga, a u njoj je u to vrijeme učio Albrecht Dürer. Ilustracije uglavnom prikazuju vedute poznatih gradova, ali na nekima su i portreti povijesnih osoba. Novost koja se ovdje prvi put pojavljuje su ilustracije otisnute na dvjema stranicama.⁵³ Ovo Schedelovo djelo također je

⁵³ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 112

svojevrsni spomenik duha vremena na prijelazu 15. u 16. stoljeće. Čovjek počinje spoznavati prirodu i svijet oko sebe, javlja se interes za spoznajom, a u središtu interesa intelektualaca više nisu samo teološka razmišljanja već čovječanstvo i sve njegove tekovine.

Slika 11. Hartmann Schedel: *Kronika svijeta (Das Buch der Chroniken und Geschichten)*, 1493.

Iako ne posjeduje inkunabule tiskane u Hrvatskoj, Metropolitanska knjižnica može se pohvaliti knjigama hrvatskih tiskara, ali tiskanim izvan zemlje. Tu su tri djela hrvatskog tiskara Andrije Paltašića tiskana u Veneciji te dva djela tiskara Dobrića Dobričevića koji je djelovao u Veneciji, Veroni i Bresci.⁵⁴

Najviše inkunabula Metropolitanske knjižnice ima *metropolitanski uvez* – pergamentni listovi starih rukopisa korišteni su za uvez tiskanih knjiga. Tako je uvezano i mnogo knjiga iz 16. i 17. stoljeća. Vjerojatno je krajem 17. stoljeća knjige nanovo dao uvezati biskup Aleksandar Mikulić. Za takve uveze korišteni su listovi kodeksa koji se više nisu upotrebljavali. Na taj način oni su se zapravo sačuvali, jer da tada nisu bili reupotrebljeni vjerojatno bi s vremenom propali.⁵⁵

⁵⁴ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 20

⁵⁵ Ibidem. str. 20

Knjige 16. stoljeća

Kako u 16. stoljeću tiskarstvo naglo napreduje, tako se povećavaju i naklade knjiga. U 16. stoljeću one se kreću prosječno od 1000 do 1500 primjeraka. Samim time je i razumljivo da se u Metropolitanskoj knjižnici nalazi mnogo više knjiga iz 16. stoljeća negoli inkunabula, točnije 1331 djelo. Kao i kod inkunabula, i dalje prednjače djela tiskana u talijanskim, njemačkim i nešto manje francuskim tiskarama. Nakon Lutherove reformacije 1517. godine, a paralelno s njome i katoličke obnove, dolazi do naglog porasta objavljivanja raznih publikacija. Tiskarski medij korišten je kako bi se utjecalo na vjernike i što većem broju pismenog stanovništva približilo određeno učenje.⁵⁶ Najzastupljenija njemačka tiskarska središta su Frankfurt na Majni, Augsburg, Köln, Wittenberg i Mainz. Od francuskih tiskara, najviše je djela iz Pariza i Lyona, a fond obuhvaćaju i knjige tiskane u Švicarskoj, Austriji, Češkoj i drugim zemljama.⁵⁷

Neusporedivo više nego prije tiskaju se knjige svjetovne tematike, nevezane za religiju. Visoka renesansa i kulturni procvat 16. stoljeća utjecali su na nastanak brojnih znanstvenih, književnih, pa čak i djela namijenjenih zabavi. Samim time, čak i biskupska knjižnica Metropolitana posjeduje velik broj djela 16. stoljeća iz različitih područja znanosti, kao što su filozofija, astronomija, vojništvo, zemljopis, povijest, medicina itd.⁵⁸ Uz zanimanje za otkrivanje svijeta i prirode, počinje intenzivnije tiskanje kartografskih djela i zbirki veduta gradova. Jedan od najbogatijih europskih gradova toga doba, Antwerpen, prednjači u tiskanju kartografskih djela, a u njemu djeluje vrlo značajni tiskar Christophe Plantin (1520.-1589.). Metropolitana u svom fondu ima čak 11 njegovih djela, među kojima je najznačajniji atlas *Theatrum orbis terrarum*.⁵⁹

U 16. stoljeću hrvatske zemlje nalaze se u iznimno teškoj situaciji zbog konstantne turske opasnosti i osmanlijskih ratova. Zbog toga je i tiskarska produkcija vrlo skromna.⁶⁰ Metropolitana nema niti jedno izdanje senjske tiskare! U to su doba tiskare u Hrvatskoj djelovale i u Varaždinu i Nedelišću, ali Metropolitana ne posjeduje niti ta djela.⁶¹ Unatoč tome,

---

⁵⁶ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 22

⁵⁷ Magić, V. Katalog knjiga XVI. stoljeća u Metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005. str. 7

⁵⁸ Ibidem. str. 7

⁵⁹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 24

⁶⁰ Ibidem. str. 24

⁶¹ Magić, V. Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 49

ona posjeduje *Misal hruacki* iz 1531. i nepotpuni primjerak *Oficija rimskog* iz 1530. tiskane u riječkoj tiskari biskupa Šimuna Benje Kožičića. *Misal hruacki* potječe iz Valvasorove knjižnice. Fond Metropolitane obogaćuju i djela značajnih hrvatskih autora kao što su Marko Marulić, Vinko Pribojević, Andrija Dudić, Franjo Petrić i Juraj Drašković.⁶²

Valvasorova knjižnica

Janez Vajkard Valvasor (1641.-1693.) bio je slovenski historiograf, geograf, topograf, etnograf, kartograf, prirodoznanstvenik, kolekcionar, nakladnik, vojnik i diplomat. Njegova iznimna svestranost i veoma široko obrazovanje očituju se i u sadržaju njegove privatne knjižnice, u kojoj su zastupljena gotovo sva područja znanosti. Kako je dolazio iz plemićke obitelji, bilo mu je omogućeno da nekoliko godina putuje Europom. Na svojim putovanjima, osim raznovrsnih znanja i iskustava, prikupio je i velik broj knjiga i grafika koje je uvrstio u svoju knjižnicu. Godine 1672. kupio je dvorac Bogenšperk te 1678. osnovao bakrorezačku radionicu u kojoj su njegovi suradnici izrađivali ilustracije za njegova djela. U Valvasorovoj bakrorezačkoj radionici djelovao je i Pavao Ritter Vitezović.⁶³ Zbog svoje upornosti u istraživanju i bavljenju znanstvenim radom, Valvasor je 1689. godine postao članom Royal Society u Londonu.⁶⁴

Zagrebački biskup Aleksandar Ignacije Mikulić 1690. godine otkupio je Valvasorovu knjižnicu, a posrednik u tome vjerojatno je bio Pavao Ritter Vitezović. Janez Vajkard Valvasor prodao je svoju dragocjenu knjižnicu želeći prikupiti novac za tiskanje svog životnog djela *Die Ehre deß Hertzogthums Crain (Slava Vojvodine Kranjske)*.⁶⁵ Neki izvori tvrde da je Mikulić od Valvasora otkupio 10000 knjiga. Naime, riječ je o zabuni te bi točnije bilo reći 10000 jedinica građe. Knjigama su pribrojane i grafike iz Valvasorove grafičke zbirke, što onda tvori tako velik broj.⁶⁶

Valvasorova knjižnica sadrži 1530 svezaka s 2630 naslova. Razlog zašto ima toliko manje svezaka nego djela leži u tome što su mnoga djela privezana drugima, što je bio običaj u to vrijeme, radi uštede materijala za uvezivanje. Nije postojao određeni kriterij koja će se djela

---

⁶² Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 24

⁶³ Ibidem. str. 24, 25

⁶⁴ Pelc, M. *Theatrum humanum : ilustrirani letci i grafika 17. stoljeća kao zrcalo vremena*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2013. str. 14

⁶⁵ Ibidem. str. 25

⁶⁶ Magić, V. *Bibliotheca Valvasoriana : katalog knjižnice Janeza Vajkarda Valvasorja*. Ljubljana – Zagreb : Valvasorjev odbor pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1995. str. 25

zajedno uvezati. Nekad su to bila srodna djela sličnog sadržaja, a nekad djela sasvim različitog sadržaja. Vjerojatno su se djela odabirala po formatu, a ne po sadržaju.⁶⁷ Nažalost, oko 130 svezaka ukradeno je prilikom pljačke Nacionalne i sveučilišne knjižnice i Metropolitane 1987. godine. Osim knjiga, tu je i oko 7900 grafika i crteža koje pripadaju zasebnoj cjelini, Valvasorovoj grafičkoj zbirci. Fond Valvasorove knjižnice obogaćen je djelima iz gotovo svih važnijih europskih tiskarskih središta, ali prednjače ona na njemačkom jeziku i pisana goticom.⁶⁸ Najviše knjiga potječe iz Frankfurta, Amsterdama, Augsburga, Nürnberga, Venecije i Basela. Tu je i jedna knjiga tiskana u Hrvatskoj, a to je glagoljski *Misal hruacki* iz 1531., tiskan u Rijeci u tiskari biskupa Šimuna Benje Kožičića. Nije poznato na koji je način taj primjerak dospio u Valvasorovu knjižnicu. Danas je u svijetu još samo 12 primjeraka tog misala.⁶⁹ Od zanimljivijih publikacija koje sadrži Valvasorova knjižnica su i dva sveska kataloga godišnjih sajмова knjiga u Frankfurtu. Knjižar Georg Willer počinje od 1564. godine tiskati popise svih knjiga koje su bile izložene na Frankfurtskom sajmu. Od 1589. godine počinje izlaziti i službeni katalog Frankfurtskog sajma koji je financirao sam grad.⁷⁰

Već je spomenuto da su u Valvasorovoj zbirci knjiga zastupljena gotovo sva područja znanosti. Cjelokupni fond može se podijeliti u 21 stručnu skupinu koje su preteča modernih knjižničnih klasifikacijskih sustava: 1) opća djela, bibliografije, rječnici; 2) filozofija, okultne znanosti, psihologija, magija; 3) teologija, crkvena povijest; 4) politička djela; 5) ekonomija; 6) pravo; 7) pedagogija; 8) umjetnost; 9) filologija, povijest pisma; 10) književnost; 11) povijest i povijesne discipline; 12) zemljopis i putopisi; 13) matematika; 14) prirodne znanosti, kemija, geologija; 15) medicina, zdravlje; 16) tehnologija, metalurgija, arhitektura; 17) tehnika; 18) poljoprivreda; 19) trgovina i pomorstvo; 20) vojska; 21) sport, gimnastika i igre. Najbrojnija su povijesna djela, kronike, vojništvo, putopisi i kalendari, a odmah zatim slijede teološka djela, astrologija, medicina, zdrava prehrana i zdravlje.⁷¹

Valvasorova grafička zbirka sadrži 7921 djelo, od čega je 6690 grafika i 931 crtež. Zbirka je podijeljena u 18 cjelina prema svom ikonografskom sadržaju, a cjeline su uvezane u folio-sveske. Jedan je izgubljen, tako da ih Metropolitana danas posjeduje 17. Takva raspodjela

---

⁶⁷ Magić, V. *Bibliotheca Valvasoriana : katalog knjižnice Janeza Vajkarda Valvasorja*. Ljubljana – Zagreb : Valvasorjev odbor pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1995. str. 28

⁶⁸ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 25, 26

⁶⁹ Magić, V. *Bibliotheca Valvasoriana : katalog knjižnice Janeza Vajkarda Valvasorja*. Ljubljana – Zagreb : Valvasorjev odbor pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1995. str. 25, 26

⁷⁰ *Ibidem*. str. 26, 27

⁷¹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 26

služila je kao ponuda grafika koje je Valvasor koristio u svojoj izdavačkoj i znanstvenoj djelatnosti. Valvasorova zbirka sadrži skoro sva područja vizualne komunikacije 17. stoljeća. Jezgru Valvasorove grafičke zbirke čine grafike slovenskog slikara Jurja Bobiča i pretežno su vjerske i mitološke tematike.⁷²

Knjige i rukopisi od 18. do 20. stoljeća

Većinu fonda Metropolitane čine knjige iz 18. i 19. stoljeća. Među njima ima i svjetovne literature, ali to je uglavnom crkvena literatura i teološka djela. Zamjetan je porast djela hrvatskih autora u Metropolitani od 18. stoljeća. Riječ je svećenicima kao što su Baltazar Adam Krčelić, Tituš Brezovački, Matija Petar Katančić i drugi. U 19. stoljeću pak se povećava broj hrvatskih svjetovnih pisaca. Oni svojim intelektualnim i kulturnim radom doprinose hrvatskoj znanosti i jačanju nacionalne svijesti. Od publikacija 19. stoljeća tu su također i novine, npr.: *Katolički list* i *Danica*.⁷³

Među tiskanom građom ističu se crkveni šematizmi. To su publikacije crkvenih ustanova, župa, biskupija, koje objavljuju podatke o područjima u kojima djeluju, o premještanjima crkvenih službenika, donose izvještaje o godišnjem radu i sl. U Metropolitani su pohranjeni šematizmi od doba biskupa Maksimilijana Vrhovca pa do suvremenosti, ali neka godišta nedostaju. Najviše ih je s područja Zagrebačke nadbiskupije, ali tu su i šematizmi iz Đakova, Krka, pojedinih samostana i dr. Korisni su istraživačima za proučavanje crkvene i političke povijesti.⁷⁴

Fond Metropolitane najsiromašniji je knjigama 20. stoljeća. Razlog tomu vjerojatno leži u tome što je tada knjižnica bila pod okriljem Nacionalne i sveučilišne knjižnice, tj. odvojena od svojih prvotnih stvaraoca, a to su biskupi, kanonici i svećenici. Međutim, potreba za djelima 20. stoljeća nadomještena je time što su ona pohranjena u drugim ustanovama i knjižnicama Zagrebačke nadbiskupije.⁷⁵

Važno je istaknuti vrlo vrijedan fond rukopisa od 18. do 20. stoljeća koji se čuva u Metropolitani. Među njima ima i nekih rukopisa iz 17. stoljeća, što samo povećava vrijednost zbirke. Tematski su veoma raznoliki, pokrivaju područja teologije, filozofije, povijesti, prava,

---

⁷² Pelc, M. *Theatrum humanum : ilustrirani letci i grafika 17. stoljeća kao zrcalo vremena*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2013. str. 15, 16

⁷³ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 31, 32

⁷⁴ *Ibidem*. str. 32

⁷⁵ *Ibidem*. str. 32

književnosti, govorništva, botanike, medicine, vojne tematike, brojni prijevodi... Većina rukopisa je nepotpisana pa ih je teško identificirati. Metropolitanske rukopise od 18. do 20. stoljeća možemo klasificirati u tri skupine: metropolitanske prigodnice, povijesna djela i teološka djela.⁷⁶

Metropolitanske prigodnice su kraća djela koja su posvećena uglavnom crkvenim dostojanstvenicima. One su najveća skupina među rukopisima 18.-20. stoljeća i čine četvrtinu te građe. Najviše prigodnica posvećeno je Jurju Hauliku. Prigodnice su većinom lirske pjesme ili glazbena djela pisane povodom neke prigode, npr.: biskupova imendana, uzdignuća biskupije u nadbiskupiju i sl.⁷⁷

Povijesna djela mogu se podijeliti na ona iz crkvene i opće povijesti. Ova skupina fonda obiluje djelima o pavlinskom redu, koja se ubrajaju u crkvena povijesna djela. Među njima ističu se dva djela Nikole Bengera: *Chronotaxis monasteriorum Ordinis fratrum eremitarum s. Pauli in provinciis Hungariae, Poloniae, Istriae, Croatiae, Austriae ac partibus eisdem annexis* (1742.) i *Catalogus auctorum seu scriptorum ex religiosis Ordinis S. Pauli primi eremitaе, qui aliqua doctrina aut pietatis monumenta scriptis ediderunt* (pretpostavlja se da je iz sredine 18. stoljeća). Kao zanimljiv primjer pokušaja izrade leksikona s pripadajućim bibliografskim pomagalima (abecedni prikaz crkvenih pisaca i zajedničko abecedno kazalo) valja spomenuti anonimno djelo *De scriptoribus Panoniae Saviae collectanea* iz 18. stoljeća. Od svjetovnih povijesnih djela treba obratiti pažnju na prijepise Vitezovićevih i Krčelićevih tekstova, prijepis Orbinijeve povijesti *Regni Slavorum / Il regno degli Slavi* te djelo iz hrvatske povijesti Franje Ladanija *De gestis banorum regni Slavoniae*. U potonjem, Ladani opisuje hrvatske krajeve i daje popis hrvatskih banova od 1102. pa do 1505. godine.⁷⁸

Od teoloških rukopisa možda je najzanimljivija zbirka školskih bilježnica Jurja Haulika. Ima devet bilježnica, međutim, sedma nedostaje. Pisane su između 1804. i 1808. godine kada je Haulik imao 16-20 godina. Bilježnice obuhvaćaju sve teološke grane, a u jednoj su čak zapisane bilješke o arapskim jezicima. U zbirci teoloških rukopisa nalazi se i Haulikova poslanica o mješovitim brakovima iz 1840. godine. O mješovitim brakovima govori i hrvatski prijevod Šime Starčevića iz 1848. djela Michaela Johanna Sailera *Razgovori sverhu pomishane ženidbe*. Ima tu i mnogo rukopisa općenita naslova *Tractati theologici*. U ovoj zbirci nalazi se i skupina molitvenika, od kojih je najznačajniji *Zercsalo dusse Abrahama Zelenića*.⁷⁹

---

⁷⁶ Magić, V. Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 69, 70

⁷⁷ Ibidem. str. 70, 71

⁷⁸ Ibidem. str. 71-74

⁷⁹ Ibidem. str. 75, 76

Croatica

Posebna zbirka unutar fonda Metropolitanske knjižnice naziva se *Croatica* koja broji oko 7500 svezaka. Kriterij po kojemu se knjige uvrštavaju u ovu skupinu je da su ih napisali hrvatski autori ili da su tiskane u Hrvatskoj, bez obzira na porijeklo autora. Zbirka pretstavlja pregled hrvatske kulturne i intelektualne povijesti te je iznimno važna za hrvatski nacionalni identitet. Naravno, većina knjiga i iz ove skupine je vjerske tematike, no mnoge od njih su i iz drugih područja.⁸⁰

Iluminirani rukopis koji se nalazi u zbirci *Croatica* je *Breviarium glagoliticum* iz 1442. godine. Vjerojatno potječe iz Bakra, pisan je uglavtom glagoljicom crvenom i crnom tintom.⁸¹

Već više puta spominjani *Misal hruacki* iz 1531. godine pripada *Croatici*. Tiskan je u Rijeci u tiskari biskupa Šimuna Benje Kožičića. Ova knjiga nalazila se u Valvasorovoj knjižnici. Misal je ukrašen dvama drvorezima preko cijele stranice. Drvoreze je izradio mletački majstor Matteo da Treviso. Voditelj tiskare, kao i opremu, biskup Kožičić doveo je iz Venecije.⁸² U Kožičićevoj tiskari 1530. godine tiskano je i djelo *Oficij Blažene devi Marije*. Te dvije knjige su najstarije hrvatske knjige istodobno tiskane u Hrvatskoj koje se nalaze u Metropolitani.⁸³

Tu su i četiri izdanja Marka Marulića. Djelo *De institutione bene vivendi* zastupljeno je u tri izdanja, tiskana u Veneciji 1506., u Baselu 1513. i u Solingenu 1540. godine. Četvrta Marulićeva knjiga koju Metropolitana posjeduje je *Evangelistarium* tiskan u Veneciji 1516. godine.⁸⁴

U 17. stoljeću veoma značajnu ulogu u promicanju obrazovanja i kulture u društvu imaju isusovci. Dolaze u Hrvatsku početkom 17. stoljeća, a Metropolitana čuva nebrojena isusovačka djela. Neka od najznačajnijih hrvatskih isusovačkih djela su *Dictionar ili Rechi szlovenszke* (1670.) i *Pervi otcza nassega Adama greh* (1674.) Jurja Habelića te mnogo djela Ruđera Boškovića.⁸⁵

Odilyenje sigetsko Pavla Rittera Vitezovića iz 1684. godine pripadalo je Valvasorovoj knjižnici i sada je uvršteno u zbirku *Croatica*. To je spjev i opisuje opsadu Sigeta i pogibiju

---

⁸⁰ Magić, V. *Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 79-83

⁸¹ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. *Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije*. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 182

⁸² *Ibidem*. str. 196

⁸³ Magić, V. *Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012. str. 79

⁸⁴ *Ibidem*. str. 79, 80

⁸⁵ *Ibidem*. str. 81

Nikole Zrinskog. Ovim djelom Pavao Ritter Vitezović promiče uporabu materinjeg hrvatskog jezika. Takav potez bio je preteča rodoljubnim nastojanjima hrvatskih intelektualaca da se odupru nametnutom tuđinskom jeziku.⁸⁶

Značajan rječnik latinskog i hrvatskog jezika *Gazophylacium* Ivana Belostenca također pripada ovoj zbirci. Naslov ovoga djela znači „škrinja s blagom“. Belostenec je živio u 17. stoljeću, no njegov rukopis prvi put je tiskan tek 1740. godine. *Gazophylacium* je najopsežnije hrvatsko leksikografsko djelo 17. stoljeća.⁸⁷

Još neki od značajnih autora čija su djela uvrštena u zbirku *Croatica* su Vinko Pribojević, Frano Petrić, Bartol Kašić, Juraj Rattkay, Baltazar Adam Krčelić i drugi.

Knjižnica biskupa Đure Kokše

Posljednja skupina koja je obogatila fond Metropolitanske knjižnice bila je knjižnica biskupa Đure Kokše (1922.-1998.). Njegovu zbirku karakterizira velika zastupljenost djela iz područja povijesti umjetnosti. Đuro Kokša bio je velik ljubitelj umjetnosti i želio je osnovati Metropolitansku galeriju, ali nažalost ta ideja nikad nije realizirana. Povijesnoumjetničke knjige njegove knjižnice imaju ekslibrise s natpisom „Likovna knjižnica Metropolitanske galerije“. Njegova bogata zbirka sadrži i tri inkunabule iz posljednjeg desetljeća 15. stoljeća., šest svezaka iz 16. stoljeća i nekoliko svezaka iz 17. stoljeća. Tu je i vrijedna zbirka djela hrvatskih književnika.⁸⁸

Kokšin interes za stare knjige očituje se u velikom broju faksimilnih izdanja koje njegova knjižnica posjeduje. Valja spomenuti repliku liturgijskog rukopisa iz 8. stoljeća *Sacramentarium Gelasianum* (Vatikan, 1975.) i repliku jedne od najraskošnijih biblija na svijetu nastale u Pragu krajem 14. stoljeća po narudžbi češkog kralja Vaclava IV. *Wenzelsbibel* (Graz, 1988.). Od faksimila hrvatskih starih knjiga, ova zbirka može se pohvaliti *Hrvojevim misalom* iz 1973. i *Zbornikom Hvala Krstjanina* iz 1986. godine.⁸⁹

---

⁸⁶ Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016. str. 202

⁸⁷ Ibidem. str. 205

⁸⁸ Ibidem. str. 37

⁸⁹ Ibidem. str. 37-39

Zaključak

Knjižnica Zagrebačke nadbiskupije Metropolitana najveća je i najvažnija crkvena knjižnica u Hrvatskoj i ovom dijelu Europe. Osnovana kad i sama biskupija, knjižnica započinje sa svojim djelovanjem 1094. godine, što potvrđuju iluminirani rukopisi koji potječu iz 11. stoljeća, a vjerojatno su pripadali prvom biskupu Duhu iz Češke. Prvi dokument vezan za ovu knjižnicu je inventarni popis iz 1394. godine, koji spominje rukopise koji se i dan danas nalaze u Metropolitanu. Od tada pa sve do suvremenog doba svjedoci smo niza izvora koji potvrđuju bogatu povijest i razvoj Metropolitane. Mnogi su biskupi svojim djelovanjem ostavili trajan pečat i unaprijedili djelovanje knjižnice. Posebno se ističe Aleksandar Ignacije Mikulić koji je kupnjom Valvasorove knjižnice fondu priključio prebogatu zbirku knjiga 17. stoljeća.

Metropolitanska knjižnica cijelo je stoljeće imala veoma važnu ulogu u promicanju hrvatske kulture, znanosti i duhovnosti. Ona je iznimno vrijedan spomenik ne samo crkvenog i teološkog života, već općenitih intelektualnih zbivanja i produkcije hrvatskog društva u drugom tisućljeću povijesti. Svoje poslanje knjižnica nastavlja i u kontekstu suvremenosti, a danas je smještena u zgradu Hrvatskog državnog arhiva na Marulićevu trgu 21.

Literatura

1. Arpadovići. // Hrvatski biografski leksikon. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na : <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=863> (5.8.2017.)
2. Budin, B. Knjižnica Metropolitana: Bibliotheca cathedralis ecclesiae Zagrabienensis. // *Knjižnica*. 47, 3(2003), str. 165-187.
3. Jurić, Š. Zbirka inkunabula Metropolitanske knjižnice. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 8(1962), str. 107-132.
4. Ladislav I. Arpadović. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na : <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=35062> (5.8.2017.)
5. Magić, V. Bibliotheca Valvasoriana : katalog knjižnice Janeza Vajkarda Valvasorja. Ljubljana – Zagreb : Valvasorjev odbor pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1995.
6. Magić, V.; Pelc, M.; Abaffy, M. Cimelia Metropolitana : povijest i knjižno blago Knjižnice Zagrebačke nadbiskupije. Zagreb : Institut za povijest umjetnosti, 2016.
7. Magić, V. Katalog knjiga XVI. stoljeća u Metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2005.
8. Magić, V. Metropolitanska knjižnica u Zagrebu : vodič = The Metropolitan Library in Zagreb : guide. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2012.
9. Magić, V. Metropolitanska knjižnica. // *Sveti trag : devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994*. Zagreb : MGC – Muzej Mimara, 1994. Str. 230-232.
10. Magić, V. Metropolitanska knjižnica. // *Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094-1994 / uredio Antun Škvorčević*. Zagreb : Nadbiskupija zagrebačka, 1995. Str. 421-433.
11. Pelc, M. *Theatrum humanum : ilustrirani letci i grafika 17. stoljeća kao zrcalo vremena*. Zagreb : Naklada Ljevak, 2013.
12. Sisačka biskupija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na : <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56244> (5.8.2017.)
13. Zagrebačka nadbiskupija. // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na : <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=66692> (5.8.2017.)

POVIJESNI PREGLED RAZVOJA KNJIŽNICE METROPOLITANE

Sažetak

Knjižnica Zagrebačke nadbiskupije Metropolitana najveća je i najbogatija povijesna knjižnica u Hrvatskoj. Njezini počeci sežu u vrijeme osnutka Zagrebačke biskupije 1094. godine, a obuhvaća građu sve do najnovijeg vremena. Cilj ovog rada je napraviti povijesni pregled razvoja Metropolitanske knjižnice, spomenuti osobe važne za razvoj Metropolitane te objasniti tematsku podjelu fonda knjižnice.

Fond knjiga u Metropolitanskoj knjižnici broji oko 60.000 svezaka. Sadrži 197 srednjovjekovnih rukopisa i oni su najvrjednija cjelina Metropolitanske knjižnice. Za njima slijedi najveća zbirka inkunabula u Hrvatskoj s 257 primjeraka. Jako je značajna zbirka slovenskog polihistora Janeza Vajkarda Valvasora od oko 1530 svezaka s 2630 naslova te oko 7300 grafika i crteža, pretežno iz 17. stoljeća, koji se čuvaju zasebno kao Valvasorova grafička zbirka Nadbiskupije zagrebačke. U Metropolitani se nalazi i određen broj svezaka iz nekadašnje biblioteke Isusovačkog kolegija. Važan doprinos knjižničnom fondu u drugoj polovici 20. stoljeća bila je knjižnica zagrebačkog pomoćnog biskupa Đure Kokše. Skupinu Croatica koja sadrži oko 7500 svezaka čini zbirka knjiga hrvatskih autora i serijske publikacije koji su izdvojeni iz cjelokupnog fonda knjižnice i osobito su važni za hrvatski kulturnopovijesni identitet.

Ključne riječi: Knjižnica Metropolitana, Zagrebačka nadbiskupija, povijesni pregled, inkunabule, Valvasorova zbirka, Croatica

Summary

The Library of Archdiocese of Zagreb, the Metropolitan Library is the largest and the wealthiest historical library in Croatia. Its beginnings date back to the time of the founding of the Zagreb Diocese in 1094, and it covers the materials to the most recent time. The aim of this paper is to make a historical overview of the development of the Metropolitan Library, mention people important for the development of the Library and explain the thematic division of the library fund.

The Book Fund in the Metropolitan Library counts about 60,000 volumes. It contains 197 medieval manuscripts and they are the most valuable part of the Metropolitan Library. They are followed by the largest collection of incunabula in Croatia with 257 specimens. A collection of a Slovenian polymath Janez Vajkard Valvasor of about 1530 volumes with 2630 titles and about 7300 graphics and drawings, mostly from the 17th century, which are kept separately as Valvasor Collection of Graphic Arts of the Zagreb Archdiocese is also very significant. There are also a certain number of volumes from the former library of the Jesuit College. An important contribution to the library fund in the second half of the 20th century was given by the library of the Auxiliary Bishop of Zagreb Đuro Kokša. The Croatica Agglomerate, which contains about 7500 volumes, is a collection of books of Croatian authors and serial publications that are separated from the library's entire fund and are particularly important for the Croatian cultural-historical identity.

Key words: Metropolitan Library, Archdiocese of Zagreb, historical review, incunabula, Valvasor Collection, Croatica

Biografija

Ana Trajanov rođena je 17. 11. 1995. godine u Sisku. U rodnom gradu pohađala je Osnovnu školu Viktorovac i Gimnaziju Sisak. 2014. godine upisuje Filozofski fakultet u Zagrebu (povijest umjetnosti i informacijske znanosti). Njezini akademski interesi uključuju umjetnost renesanse i stare knjige i knjižnice.